

KÜRESELLEŞME VE KENTSEL YOKSULLUK: SOSYOLOJİK BİR PERSPEKTİF

Mevlüt YILMAZ*

Özet

Küreselleşme son birkaç onyılıda dünya genelinde meydana gelen hızlı değişim ve dönüşümlere gönderme yapmaktadır. Yaşanan dönüşümler zamana ve mekâna göre çeşitli fırsatlar yaratılırken ve her dönem kazanan ve kaybedenlerin kapsamı farklılaşmaktadır. Küresel dönemde kentler kapitalizmin can damarlarını oluşturma noktasında yeniden yapılandırılmaktadır. Özellikle refah devleti uygulamalarıyla kendilerine korunaklı alanlar oluşturulan kitleler yeni dönemde neo-liberal politikalarla kendi kaderlerine terk edilmektedir.

Küreselleşme ile ilişkisi bağlamında kentsel yoksulluk sosyo-ekonomik, politik, psikolojik, kültürel vb. alanlardaki yansımaları açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak (özellikle geleceği ve sonuçları tam kestirilemeyen neoliberalizmin kitlesel etkileri açısından) dikkat çekmektedir. Bu çalışmada küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik ve politik alanlarda yaşanan dönüşümler kapsamında ortaya çıkan temel dinamikler ile bunların kentsel yoksulluk üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kentsel Yoksulluk, Refah Devleti, ve Neoliberal Politikalar.

GLOBALIZATION AND URBAN POVERTY: A SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

Abstract

Globalization corresponds to rapid change and transformations that occurred throughout the world in the last few decades. While transformations are creating various opportunities according to time and space differs in the scope of winners and losers each term. In global epoch the cities has reconstructed in the point of can be blood streams of capitalism. Especially, the masses who formed their own sheltered areas with the welfare state

* Arş. Gör. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
mevlutyilmaz@firat.edu.tr

applications are left to fend for themselves with the neo-liberal policies in the new period.

In the light of globalization, urban poverty draws attention as a matter of topic (particularly for mass effects of exactly the unpredictable future and the results of neoliberalism) that should be seriously considered in terms of reflections in areas of socio-economic, political, psychological, cultural etc. In this study is analyzed that effects on the urban poors of basic dynamics occurring in the context of transformations in areas of economic and political with the process of globalization.

Key Words: Globalization, Urban Poverty, Welfare State and Neoliberal Policies.

Giriş

Yoksulluk ne yalnızca ulusların iç dinamikleri ve yapısal koşullarına bağlanabilir ne de yerel az gelişmişlik, yerel sosyo-ekonomik, politik/kültürel koşulların bir doğurgusu olarak kabul edilebilir. Oluşumunda ve devamında, küresel süreçlerin de büyük etkileri söz konusudur. Bu açıdan yoksulluk temalı hemen her çalışmada küreselleşme-yoksulluk ilişkisine vurguda bulunulmakta, bu ilişki nitel boyutuyla olduğu kadar nicel yönüyle de başta uluslararası kuruluşlarca yapılanlar olmak üzere, pek çok araştırmada hem nicel hem de nitel yönleriyle resmedilmektedir.

Çalışmalar kürenin, varsıllarla 'mutlak yoksulluk (absolute poverty)', 'görelî yoksulluk (relative poverty)', 'sınıf altı (underclass)', 'kronik yoksulluk (chronic poverty)', 'öznel yoksulluk (subjective poverty)', 'kentsel/kırsal yoksulluk (urban/rural poverty)', 'yeni yoksulluk (new poverty)', 'insani yoksulluk (human poverty)', 'nöbetleşe yoksulluk (alternating poverty)', 'yeni kölelik (new slavery)' gibi kavramlarla ifade edilen halleri deneyimleyen yoksullar arasındaki bölünmüşlüğü ortaya koymaktadır. Son yıllarda küresel dünyada yoksulluk alanında yaşanan bu bölünmüşlüğü özellikle kentlerde kendini belirgin hale getirdiği gözlemlenmektedir. Yoksulluğun

küreselleşmenin getirdiği bütün dönüşümler gibi en çok kentlerde görünürlük kazanması ve kentleri vuruyor olması dikkat çekicidir. Zira küreselleşme sürecinde ulus devletin ekonomik-politik sınırları zayıflarken, kentlerin önemi artmaktadır. Bu durum özellikle ekonomik gelişmenin mekânsal motoru olma açısından kentsel bölgeleri farklı kılmaktadır. Küreselleşme sürecinde kentsel alanların bir yandan sermayeyi, yatırımı, teknolojiyi ve kârı maksimize edecek şartları oluşturma ve çekim merkezi olabilme yarışına girmesi diğer yandan yoğun göçlerle artan kentleşme oranları ve beraberinde ortaya çıkan farklı sorunlar kentleri üzerinde önemle durulması gerekli alanlar haline dönüştürmektedir. Bu bakımdan kentsel bölgelerin uç durumların yaşandığı yerler olma potansiyeli noktasında farklı gerilimler taşıdığı da gözden kaçırılmamalıdır. Gerilimin temelinde kentlerin sunduğu imkânların, özellikle istihdam imkânlarının bu nüfusun temel ihtiyaçlarının ve geleceğe dönük taleplerinin çok altında olması yatmaktadır. Bu durum kentlerde yaşanan yoksulluğu diğer yoksulluk türlerinden daha ağır sonuçlara sebebiyet vermesi açısından özel kılmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte kentsel bölgeler barınma açısından gecekondulu ve türevlerinin (favela, getto, slum vb.) yer aldığı sorunların, marjinalleştirilmenin, dışlanmanın, kendi kaderine terk edilmenin, alt sınıftan sayılmanın, suçun, uyuşturucu madde alışverişinin, çetelerin, kısaca daha birçok informel ilişkinin yaşandığı alanlar olarak gözlemlenebilmektedir. Bu tablonun oluşumunda ve gelişiminde refah devleti politikalarının yerine neoliberal uygulamaların getirilmesinin, yapısal uyum programlarının (Bretton Woods kurumlarının rolü) ve post-fordist dönüşümün (esnekleşmenin toplumsal yansımaları bakımından) önemli etkileri söz konusudur. Bu çerçevede küreselleşme ve kent yoksulluğu ilişkisinin analizinde bu faktörlerin göz önünde

bulundurulması açıklayıcılık değeri bakımından önem arz etmektedir. Çalışmada bu ilişkilerin sosyolojik bir çözümlemesi sunulmaktadır.

Ekonomik alanda yaşanan krizlerden çıkış yolu olarak toplumsal konum açısından en alttaki bireylerden hareketle büyük bir kitlenin korunaksız, güvencesiz ve yoksul bırakılması küreselleşmenin ciddi bir sosyal riske kaynaklık ettiğini göstermektedir. Bu çerçevede öncelikle küreselleşmenin genel anlamda sosyo-ekonomik eşitsizliği arttıran, gelir adaletsizliklerine neden olan süreçler ile yoksulluk arasındaki karşılıklı bağlantı noktaları analiz edilmektedir. Daha sonra ise yaşanan değişimle birlikte kentlerin artan önemi bağlamında sosyal devlet politikaları yerine ikame edilen neo-liberal uygulamaların sosyo-politik, ekonomik alanlarda ne tür etkilerinin olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. Küresel kapitalizm ortaya çıktığı dönemden bugüne gelinceye kadar birçok krizle karşılaşmaktadır. Her krizi fırsata dönüştürerek büyümeyi sürdüren kapitalizm, küreselleşme döneminde toplumsal konumlanışın orta ve alt katmandakilerini kendine hedef seçmekte ve özellikle çalışmaktan başka güvenceleri olmayan kentsel kitleleri akut sefalete terk etmektedir.

Kentsel yoksulluk bu açılardan gerek ulusal gerekse de uluslararası perspektiften öncelikli çözülmesi gereken toplumsal bir problem olarak gün geçtikçe kronikleşen bir hal almaktadır. Küresel dünyanın kentleri varsıl-yoksul arasındaki uçurumun en net gözlemlendiği yerler olarak dikkat çekmekte, artık küresel dünyanın baş aktörleri yoksulluğun yok edilemeyeceğini anlamış gözükmekte ve yoksullukla mücadele sırasında yoksulluğu azaltma stratejileri geliştirmeye çabalamaktadırlar. Bunun için de özellikle kentler yoksulluğun oluşumunda ve gelişiminde üzerinde önemle durulması gerekli alanlar olarak detaylı bir analizi hak etmektedir.

1. Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi

Küreselleşme toplumları ekonomik, kültürel, politik vb. bakımlardan birbirine eklemleyip bütünleştiren, dünyanın küçülmesi, uluslararası toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik ilişkilerin artması, hatta ulusal sınırların giderek ortadan kalkması, dünyanın tek pazar haline gelmesi, kürenin herhangi bir yerinde yaşanan bir olayın eş anlı olarak başka yerlerde yaşayanları da etkilemesi süreci olarak bilinmektedir. Ancak bilgiye kolay erişim, kültürler arası etkileşim, dünyanın her bakımdan homojenleşeceği, refahın artacağı vb. yönleriyle olumlanan küreselleşme sürecini destekleyenlerin iddialarını çürütecek önemli istatistikler ışığında ciddi eleştiriler de yöneltilmektedir. 1960 yılında dünyanın zengin ülkelerdeki nüfusun %20'lik kesimin gelirlerinin en yoksul ülkelerdeki %20'lik kısmından 30 kat daha fazla olduğu ve bunun 1997 yılı itibariyle 74 kata ulaştığı belirtilmektedir. Ayrıca dünya nüfusunun %15' ini oluşturan yüksek gelirli ülkelerin dünyanın yıllık zenginlik üretiminin %79' u üzerinde hak iddia ettiği, %45' lik orta gelirli ülke kategorisinde yer alan nüfusun üretilmiş toplam zenginliğin %18' ine sahip olduğu ve geriye kalan %40' lık düşük gelirli ülke kategorisindeki kesimlerin ise dünya genelinde üretilen zenginliğin sadece %3' ünü üretebildikleri ifade edilmektedir¹. Bu açıdan küreselleşme, ürettiği eşitsizliklerle derinlikli ve kapsamlı bir yoksulluğa sebebiyet verdiği gerekçesiyle karşı çıkılan bir süreçtir de.

Dünyanın içinde bulunduğu eşitsizlik, adaletsizlik ve yoksulluk bugünkü dünya düzeni ve neo-liberal bakış açısı çerçevesinde yapılacak bir değerlendirme sonucunda anlaşılır kılınabilir. Yaşadığımız her toplumsal olgu gibi içinde yaşadığımız küresel ve toplumsal eşitsizlik de artan yoksulluk da ancak onları var eden sosyo-ekonomik gerçeklikler içinde anlamlandırılabilir; bugünkü sosyo-ekonomik gerçeklikler de

¹ Giddens, Anthony, Sosyoloji, (Yay. Haz. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yay. 2008), s.436-438.

büyük ölçüde küreselleşen kapitalizmin yarattığı ya da dayattığı gerçekliklerdir. Bunun dışında bir bakış açısı, yoksulluğu, ya tanrı yazgısı olarak görmek, ya da çoğu zaman yapıldığı gibi az gelişmiş ülkelerin veya insanların zavallılıkları ve yetersizlikleri olarak irdelemek anlamını taşır. Günümüzde, ne yazık ki, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olanlara, zengin olanların da yoksullara bakış açıları, daha çok bu merkezde. Bu bakış açısı hem bizi sorumluluktan kurtardığından, hem de kendi kendimizle ve egemen düzenle çelişkiye düşmemizi önlediğinden işimize de gelmektedir. Bu nedenle yoksulluk, eşitsizlik gibi konular, sistemin eleştirisiyle birlikte ele alınması yanında ahlaki bir tartışmaya da konu olabilmektedir. Ancak bu çalışmada daha çok birinci konu ile bağlantılı analizlere yer verilecektir.

Bu çerçeveden hareketle ülkeler arasında olduğu kadar ülkeler içinde yaşanan belirgin eşitsizlikler ve yoksulluklar küreselleşmeye bağlanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bugün gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş/gelişmekte olan ülkeler arasında olduğu gibi, gelişmiş ya da gelişmemiş olsun tek tek ülkeler içindeki sınıfsal yapının bozulmuşluğu/sınıflar arası mesafenin anormal derecede açılmışlığı varsıl-yoksul kutuplaşmasından küreselleşme sorumlu tutulmaktadır. Örneğin 1975-2000 yılları arasında Birleşik Devletleri'n GSMH'si %130, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık 'da %75-80 artması çerçevesindeki zenginleşmeye rağmen dengesizlikler de derinleştiği belirtilmektedir². Kısaca küreselleşme sürecinde varsıllık yoksullukla, şaşalı-lüks yaşam sefil hayatla ve şeylere muktedir olmak muhtaçlıkla birlikte gelişmektedir. Bu açıdan küreselleşmenin uluslararası dengeleri olduğu gibi tekil toplumların iç dengelerini de bozucu işlev gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla yoksullaşan, marjinalleşen ve dışlanan insanlar yalnızca 'üçüncü dünya'nın değil, gelişmiş dünyanın da sorunudur.

² Wacquant, Loic, Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırılmalı Sosyolojisi, (Çev. Mehmet Doğan, İstanbul: Boğaziçi Üni. Yay. 2010) s.288.

Evsizlerin, dilencilerin, suçluların sakini oldukları caddeler/sokaklar gelişmiş dünyanın da gerçeğidir artık.

Küreselleşme aslında zenginliği arttırmakla birlikte, zenginliğin bölüşümü noktasında zenginler lehine işlediğinden, zenginlerle yoksullar arasındaki mesafenin iyice açıldığı, zenginlerin daha zengin, yoksulların daha yoksullaştığı bir dünyaya karşılık gelmektedir. Bu aynı zamanda yoksulların hızla çoğaldığı ve yoksulluğun daha da şiddetlendiği bir dünyadır. Ciddiye alınacak derecede, bir yanda başka yerlerde muazzam ve giderek artan bir zenginlik söz konusuysen diğer yanda geniş ve şiddetli bir yoksulluk ısrarla varlığını sürdürmektedir. Zengin ülkelerin vatandaşlarının ortalama gelir düzeyi, küresel yoksullara kıyasla satın alma gücü açısından yaklaşık 50 kat ve piyasa değişim oranları açısından da 200 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yüksek gelir ekonomilerinden 903 milyon insan toplam dünya gelirinin %79,7'sini elinde bulundururken küresel yoksullar grubunu oluşturan 2,8 milyar insan ancak bunun %1,2'sine erişebildiği ifade edilmektedir³.

Küreselleşme sürecini kontrol eden ülkelerin küresel örgütler üzerinden periferiye dayattıkları yapısal uyum programları/politikaları bu tablonun oluşumunda temel bir etmendir. Nitekim bazı bilim adamları 1980'li yıllardan beri IMF ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere dış borçlarının yeniden görüşülmesinin koşulu olarak sunulan makroekonomik programların yüz milyonlarca insanın yoksullaşmasına neden olduğunu ve yapısal uyum programlarının büyük oranda ulusal paraların istikrarsızlaştırılmasına ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin krize girmesine neden olduğunu ileri

³ Pogge, Thomas, Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları,(Çev: Güneş Kömürcüler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002) s.5.

sürmektedir⁴. Zira mağdurlar bu politikalar üzerinden manipüle edilerek borç sarmalına hapsedilmekte, gelir dağılımları bozulmakta, işsizlikle baş başa bırakılmakta, ekonomik ve siyasi belirsizlik/güvensizlik iklimine terk edilmekte, buralarda yolsuzluk, enflasyon, işsizlik, yüksek faiz ve rant ekonomisi egemen kılınmakta, irrasyonel özelleştirmeler yapılmakta, sermaye büyük ölçüde vergi dışı bırakılmakta, tarımdan devlet desteği çekilmekte, çiftçiler işsizliğe ve göçe mecbur edilerek yoksulluğa mahkûm edilmektedir. Özetle, ekonomileri tümüyle çok uluslu şirketlerin kontrolüne alınarak çökertilmektedir.

Burada küreselleşme, sosyo-ekonomik planlamanın ve uluslararası bütünleşmenin 'şirketler' denilen tiranlıkların, denetimsiz özel gücün çıkarlarına göre düzenlenmiş çok özel bir biçimiyle ilgilidir. ABD iş gücünün dörtte üçünün çalışma saatleri önemli ölçüde artarak sanayileşmiş ülkeler arasında tepeye vurduğu halde geçtiğimiz 20 yıl içinde gelirlerinin değişmemesi ya da azalması bu durumun bir sonucu olarak ifade edilebilir⁵. Bu çerçevede çok uluslu şirketlerin denetiminde işleyen bir ekonomik sistem yaratılmaktadır. "En Tepedekiler 200: Şirketlerin Küresel İktidarının Yükselişi" adlı araştırmaya göre, yaygın ticaret ve yatırımların liberalleştirilmesiyle egemen şirketler, topluma sağladıkları somut faydayla orantısız bir ekonomik ve politik güce sahip olmuşlardır. Araştırma çerçevesinde dikkat çekici bulgular sunulmaktadır: Dünyadaki 100 en büyük ekonomik birimden 51'i şirket 49'u ise ülke iken bu şirketlerin satışları ile ülke GSMH'leri karşılaştırılacak olursa en tepedeki 200 şirketin toplam satışlarının; toplam küresel ekonomik faaliyetten daha hızlı büyüdüğü, en büyük 10

⁴Chussudovsky, Michel, The Globalization of Poverty and The New World Order, (Second Edition, Global Research, Canada, 2003) s.17

⁵ Chomsky, Noam "Küreselleşme: İnsani Değerlere Karşı Benzeri Görülmemiş Saldırı", Küresel Başkaldırı Yirmi Birinci Yüzyıl Tiranlarına Karşı Mücadele, Neva Welton - Linda Wolf (Çev. Aydın Ekim Savran) Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2004), s.30

ülke ekonomisi dışındaki tüm ülkelerin ekonomisinden daha büyük olduğu, kronik yoksulluk çeken 1,2 milyar insanın toplam yıllık gelirinin 18 katına eşit olduğu, dünyadaki ekonomik faaliyetin %27,5'ine denkken bu şirketlerin dünya iş gücünün %0,78'ini istihdam ettiği, en tepedeki 200 şirketin kârı %362,4 artarken istihdam oranında sadece %14,4'lük artış olduğu ve yine en tepedeki 200 şirketin 82'si ABD, 42'si Japonya'ya ait olduğu oldukça düşündürücüdür⁶.

Bugün çok uluslu şirketlerin kontrol ettiği bir dünya ekonomisi yaratılmaktadır. Bilgi, iletişim, ulaşım ve üretim alanında sürekli gelişen teknolojiye bağlı olarak sermaye neredeyse tamamen mekânsızlaşmış, sürekli ve hızlı bir mobilizasyon niteliği kazanmıştır. Akışkan sermaye, düşük maliyetli üretim amacıyla ucuz emeğe yönelmektedir. Rekabet güçlerini koruyup sürdürmeye çalışan firmalar, ucuz emeğe ayarlı bir gelişme/büyüme stratejisi izlemekte, bu amaçla emeği minimumdan satın alabildikleri en ücra yerlere bile girmektedirler. Yeni teknolojinin emeğe ihtiyacı azaltmış olması ve niteliksiz işgücü arzının fazlalığı nedeniyle buralarda bir yandan işsizlik artmakta, bir yandan da ücretler alabildiğine düşmektedir. Dahası, çok uluslu şirketler ihtiyaç duydukları altyapı hizmetlerini de genellikle yerel hükümetlere yaptırmaktadırlar. Birçok ürün üzerinde tekel kuran, neredeyse bu ülkeleri kendi pazarları haline getiren çok uluslu şirketler ürün fiyatlarını yükselterek yoksulluğun daha da artmasına ve kalıcılaşmasına sebebiyet vermektedirler.

Gerçekten, küreselleşen dünyada az gelişmiş bölgelerden gelişmiş olanlara doğru kaynak aktarımı daha da artmakta ve hızlanmaktadır. Her şeyden önce gelişmiş dünyada artan üretimin satılması gereken pazarlar büyümektedir. Pazar büyümesini, üretimin ucuz emeğin olduğu ülkelere doğru kaymasını, üretimin parçalanması ve kârların

⁶ Anderson, S. ve Cavanagh, J. "En Tepedeki 200: Şirketlerin Küresel İktidarının Yükselişi", Küresel Başkaldırı (Yirmi Birinci Yüzyıl Tiranlarına Karşı Mücadele), Neva Welton-Linda Wolf (Çev. Aydın Ekim Savran, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2004), s. 152.

artması izlemektedir. Dünya piyasasında rekabet belirli üstünlüklere ve bu üstünlüklerin devamına bağlı olduğu için şirketler durmadan büyümekte, birleşmekte ve küresel düzeyde bir tekelci yapı ortaya çıkmaktadır. Örneğin dünyanın en zengin 227 kişinin servetinin değeri 1000 milyar doları geçtiği ve bunun toplam dünya nüfusunun %45' ine denk gelen 2,5 milyar insanın yıllık gelirine eşit olduğu ileri sürülmektedir⁷.

Küreselleşmenin getirmiş olduğu bu tekelci anlayış varsıl-yoksul arasındaki farkın sürekli artmasına neden olmaktadır. Tekelci anlayış çerçevesinde işleyen küresel kapital kârın maksimizasyonunu sürekli kılmak için modern kentleri kendilerine stratejik alanlar olarak seçmektedir. Ancak küreselleşme kent sakinlerinin tümüne eşit imkânlar sunmamaktadır. Küreselleşmenin kentlerde adaletsiz şekilde işlemesi özellikle yoksullar açısından birçok dezavantajlı durum yaratmaktadır. Küreselleşme sürecinde işsizlik, eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanma gibi konular bölgeselliğin ötesinde küresel bir probleme dönüşmekte ve bu gibi sorunları yaşayan insanların sadece geri kalmış ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de oranları artmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte dünya gelirinin büyük oranda artmasına rağmen gelir dağılımındaki adaletsizlikler yoksulluğun derinleşmesine yol açarak zengini daha zengin yoksulu da daha yoksullaştırmaktadır. Bu durumun oluşmasında çok uluslu şirketler etkin rol oynamakta ve yoksulluğun küreselleşmesine yol açmaktadır. Küresel dünyada son yıllarda nüfus oranlarındaki ciddi artışlar, dünya nüfusun büyük oranının kentlerde yaşıyor/yaşayacak olması ve küreselleşmenin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkilerinin en çok kentlerde görünürlük kazanması bakımından 'kentsel yoksulluk' olgusunun önemini bir kat daha arttırmış gözükmektedir.

⁷ Başkaya, Fikret. Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu, (Maki Basın Yayın, Ankara, 2009) s.69.

Bu çerçevede yaşanan değişimden büyük çapta etkilenen kentsel bölgeler küresel dünyada konumlanış açısından önceki dönemlerden oldukça farklılaşmaktadır. Kentlerin bu farklılaşması varsıllar ve yoksullar için olumlu-olumsuz anlamda yeni kapıların açılmasına yol açmaktadır.

2. Değişen Dünya, Kent ve Yoksulluk

Eski dünya kentleri genelde savunma amaçlı yüksek duvarlarla çevriliydi. Kentin ortasında ibadet yeri, saray, hükümet binaları, alış-veriş dükkânları ve halk meydanı bulunmaktaydı. Ancak endüstrileşmeyle birlikte kent mekânlarında çeşitli değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu süreçte yaşanan göçler kent nüfusunu hızla artırmış, kent bölgeleri zamanla büyümüş ve bu durum ekonominin nabzının attığı yeni yerler olarak kentleri her geçen gün daha da önemli hale getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte ise kentler arasındaki sınırların zayıflaması şehirlerin birbirlerine olan bağımlılıklarını arttırmakta, buna karşın kentler rekabet etme güçlerini arttırabilmek için tüm olanaklarını seferber edebilmektedirler. Ancak küreselleşme sürecinde ulus devletinin sosyo-ekonomik, politik sınırlarının aşınması, kentlerin önemini arttırırken kentleri belli ölçüde inisiyatif alarak küresel sermayeyi çekme arayışına sokabilmektedir. Bu süreçte kentler neo-liberalizmin pompaladığı rekabetçi anlayış doğrultusunda örgütlenmekte ve yeniden yapılandırılmaktadır. Öte yandan, hizmet sektörünün büyümesi, sermayenin kentlerde yoğunlaşarak kentlerin finansal faaliyetlerin merkezi haline gelmesi istihdam açısından kentleri önemli kılmakta ve kentlere göçü teşvik etmektedir.

Bu noktada Giddens⁸ kentlerle ilgili iki düşüncenin ortaya çıktığını ileri sürmektedir. İlkin kentler dinamizmin, kültürel yaratıcılığın kaynağı, ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlayabilecek

⁸ Giddens, 2008, s.958.

fırsatları en üst seviyeye çıkarabilecek bir yaşam alanı olarak değerlendirilmekte, ikinci olarak kentler kalabalıkların güvensizliği, saldırganlığının ciddi oranda olduğu suç, şiddet ve yoksulluğun her tarafı kapladığı bir alan olarak görülmektedir.

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte daha fazla insan kentlere doğru akmakta, ekonomik etkinliklerin yoğunlaşması ile de kentleşme süreci hız kazanmaktadır. Kentler çeşitli kültür, dil ve geçmişlerin daha önce hiç olmadığı kadar şaşırtıcı bir şekilde sergilendiği birer kavşak haline gelmektedir. Bu küresel kentlerde çokuluslu şirketlerin binaları yoksul semtlerin üzerinde yükselmekte ve çok zengin kimseler ile yurttaşlık hakkı olmayanlar aynı kentin “kullanıcıları” haline gelmektedir⁹. Küreselleşmenin meydana getirdiği ekonomik ve politik dönüşümlerin sosyal eylemin ve gündelik yaşamın cisimleştiği kentsel mekânlarda gözlemlenmesi özellikle yaşanan sosyal değişimin kentli grupların yaşam koşullarını farklı biçimlerde değiştirmekte; olumlu veya olumsuz yönde değişen/dönüşen yaşam pratikleri kentsel mekânda yansıma alanı bulmaktadır¹⁰. Yoksulluğun artması ve çeşitlenmesiyle birlikte günümüz kentleri, sorunun giderek yoğunlaştığı, somutlaştığı ve aşırı uçlarda sorunsallaştığı alanlar haline gelmektedir. Kentlerde kapitalizm, modernleşme, küreselleşme ve buna dayalı sınıfsal eşitsizliklerin beraberinde getirdiği en önemli sorun alanı olarak kentsel bölgeler yoksullukla gündeme gelmektedir. Kentlerde farklı yönleriyle görünen

⁹ Giddens, Anthony Sosyoloji, (Yay. Haz. Hüseyin Özel Ve Cemal Güzel, Ayraç Yay. Ankara, 2000) s.562.

¹⁰ Bıçkı, Doğan “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz”, (“İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2005, Cilt:7 Sayı:1) s.106.

bu yoksulluk hemen hemen tüm toplumlarda kendisini göstermekle birlikte özellikle azgelişmiş ülkelerin çok önemli bir sorunudur¹¹.

Kentler bir yandan küresel ekonominin nimetlerinden yararlanmayı isterken var olan tüm imkânlarını seferber etmekte diğer yandan da küreselleşmenin getirdiği eşitsizlik, yoksulluk, yolsuzluk gibi olumsuzlukları da transfer edebilmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte kentlerin rekabetin adeta arenası olma yolunda ciddi roller üstlenmesi, varıl-yoksul arasında kentte yer alan gecekondu, teneke evler ile gökdelenler arasındaki mesafe ya da uçuruma benzer bir farklılaşmaya sebebiyet vermekte ve bu durum sosyo-kültürel, psikolojik hayatta yansıma alanları bulabilmektedir. Bu çerçevede küreselleşen dünya, ekonomik anlamda gelişmeyi kutsarken neden olduğu problemleri(özellikle sosyo-ekonomik, politik yaşamdaki paradoksal durumları) görmezden gelerek kapitalist düzenin önemli bir işleticisi konumuna bürünmektedir.

Dünya geneline yayılmış durumdaki yeni kapitalizmin küreselleşme olarak adlandırdığı süreç ile birlikte..... tüm dünya kentlerinde her geçen gün zenginlerin daha zengin hâle geldiği, yoksulların daha da yoksullaştığı; diğer bir ifadeyle gerek ülkeler arasında gerekse de ülkelerin kendi içlerinde derin bir eşitsizlik ortaya çıkmaktadır¹². Yoksulluk daha çok kırsal kesimlerin ve kentin gecekondu bölgelerinin bir sorunu olarak görülürken, ekonomik krizlerin ve kalkınmanın sebep olduğu istihdam sorunları, işsizlik oranını arttırmaktadır. Bu da sorunun özellikle kentsel bölgelerde görünürlülüğünü arttırmaktadır. Yoksullukla ilgili tüm verilerin önümüzdeki yıllarda daha da artış göstereceğine ve yoksulluğun giderek kentsel bir görünüm kazanacağına dair görüşler ağırlık

¹¹ Aytaç, Ömer ve Akdemir, İlhan O. "Türkiye'de Yeni Kentli Yoksulluk Sorunu", Yoksulluk Sempozyumu, (Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2.cilt, İstanbul, 2003) s.58.

¹² Bıçkı, s.132.

kazanmaktadır¹³. Bugün için dünya nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşamakta olduğu/yaşayacağı ileri sürülmektedir. Birleşmiş Milletler “Dünya Kentleşme Beklentileri” başlıklı raporunda, 6,7 milyarlık dünya nüfusunun yarısının bu yılın sonunda kentlerde yaşayacağı ve yakın zamanda dünyadaki en yoğun kentleşme oranının Asya ve Afrika’da kaydedileceğini öngörmektedir. Raporda, 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun % 70’inin kentlerde yaşayacağı tahmin edilerek, yine aynı dönemde, 2007’de sayıları 19 olan en az 10 milyon nüfuslu “mega kentlerin” sayısının 27’ye çıkacağı tahmininde bulunmaktadır. Gelecekte kentlilerin yarısının ise nüfusları 500 binden az olan küçük kentlerde yoğunlaşacağını altı çizilen raporda, 2050 yılında dünya nüfusunun 9,2 milyara çıkacağı, geçen yıl 3,3 milyar olan kentlerde yaşayanların sayısının ise 6,4 milyara yükseleceği belirtilmektedir¹⁴. Ancak küreselleşme ile artan eşitsizlik, adaletsizlik, yolsuzluk ve yoksulluk, yeni mekân olarak kentleri kendine mesken tuttuğu ve bu potansiyelinin oldukça ciddiye alınması gerektiği ifade edilebilmektedir.

3. Küreselleşen Dünya Ve Kentsel Yoksulluğa Sosyolojik Bir Bakış

Küresel dünyada kentler ekonomik, politik ve toplumsal konumlanış açısından yaşamakta olduğu değişimlerle birlikte eşitsizliğin, varsıl-yoksul kutuplaşmasının, dışlanmanın, yoksulluğun, işsizliğin, güvencesizliğin ve damgalanmanın çok çeşitli semptomlarının gözlemlendiği mekânlar haline dönüşmektedir. Yoksulluk konusunda yapılacak ciddi bir karşılaştırmada işin zorluğuna ve yerel farklılıkların

¹³ Görün, M ve Elagöz, İ. “Kentsel Yoksulluk: Sivil Toplum Ve Yerel Yönetim İşbirliği”, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı: Küresel Yoksulluk, (18 Mart Üni. Biga İ.İ.B.F. Yayınları, Çanakkale, 2007) s.152

¹⁴ United Nations “World Urbanization Prospects: The 2007 Revision” United Nations Department Of Economic And Social Affairs/Population Division 7, New York, 2008.

önemine vurgu yapan Mingione¹⁵'e göre yoksulluğun uluslararası karşılaştırma analizi için geçerli olan iki şey söz konusudur. Bunlardan biri refah devletinin yeniden yapılanması diğeri ise ekonominin post – fordist dönüşümü ve yeni istihdam rejimidir. Bu çerçevede kentsel yoksulluğun oluşumunda etkili olan nedenler üzerinde duran Mingione aynı zamanda bu faktörlerin sadece gelişmiş ülkeler ile sınırlı kalamayacağını, benzer gelişmelerin diğer ülkelerde de yaşanması halinde buralarda da yeni kentsel yoksulluğun ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir.

Küresel Dünya'da kentsel yoksulluk, yaşanan kapsamlı dönüşümlerden farklı derecelerde etkilenmektedir. Bu değişimler arasında ulus devletin refah politikalarına karşı oluşturulan neo-liberal uygulamaların oldukça önemli etkileri söz konusudur. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi sırasında kentsel mekânlar özel bir konumda değerlendirilmektedir.

Refah devleti, kapitalist ekonomik sistemin yaratmış olduğu eşitsizlikler temelinde gelişen problemlere devletin seyirci kalmaması gerekliliğinden doğan bir düşüncedir. Refah devleti politikaları sosyal yapıda uç kısımlarda yer alan kesimlerin devlet eliyle desteklenmesi ve toplumsal hayata içermeleri noktasında ciddi roller üstlenmektedir. İşsizlik maaşları, sosyal konut uygulamaları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri gibi uygulamalar alt gruplara karşı var olan eşitsizliklerin hafifletilmesi açısından önemlidir¹⁶. Ancak bugün sosyal devletin bildik işlevlerinin sınırlandırılıp, bunun yerine neo-liberal politikaların ikame edilmesi ve sosyal güvenlik bütçesinin minimize olunmasıyla büyük oranda kent nüfusu korunaksız hale getirilmektedir.

¹⁵ Mingione, Enzo “The New Urban Poverty And The Underclass: Introduction” (International Journal of Urban and Regional Research, 17 (3), 1993 Sep.) p. 324-326.

¹⁶ Ersoy, M. – Şengül, T., Kente Göç ve Diyarbakır, (ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD Yay. No: 6, Ankara, 2002) s.56.

Bıçkı¹⁷'ya göre, refah devletinin bu dönüşümüyle kentsel yoksulluk arasındaki ilişkiyi kuran en önemli öge, konut ihtiyacının karşılanması konusudur. Refah devleti, barınma ihtiyacını dezavantajlı kitleler açısından bir kamusal ödev olarak ele aldığı için düşük gelir gruplarına yönelik sosyal konut üretimi 80'li yıllara kadar desteklenmiştir. Fakat 80'li yılların sonrasında neo-liberal programlar çerçevesinde bu alanın büyük oranda piyasa mekanizmasına bırakılmış olması evsiz yoksulların artmasına yol açmıştır.

Küreselleşme ve kent yoksulluğu arasındaki ilişki bağlamında barınma ihtiyacı çerçevesinde ortaya çıkan 'gecekondu' olgusu ise bugün için gerek gelişmiş ve gelişmekte olan gerekse de az gelişmiş ülkelerin kentsel alanlarının önemli bir problemi olarak her geçen gün daha vahim bir tablo oluşturmaktadır. Gökdelenlerin yanında teneke evlerden kurulmuş mahalleler, gecekondu küresel bir dünyanın mekânsal paradoksu olarak değerlendirilebilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde durum pek iç açıcı gözükmemektedir. BM HABITAT'a göre, dünyada gecekondu nüfusunun en yüksek olduğu bölgeler kent nüfusunun %99,4'ü gecekondu olan Etiyopya, yine %99,4 ile Çad, %98,5 ile Afganistan, 10-12 milyon gecekondu sakini ile dünyanın gecekondu başkenti olan Bombay, 9-10 milyon gecekondu sakini ile Mexico City ve Dakka, 6-8 milyon ile ise Lagos, Sao Paulo, Kahire, Karaçi, Şanghay ve Delhi gibi kentler¹⁸ küresel dünyanın gerçekten de bir 'gecekondu gezegeni' olduğunun çarpıcı örnekleri olarak görülebilir.

Küreselleşme ile birlikte yaşanan dönüşümler sonucunda gerek gelişmiş ülkelerin ve gerekse de diğer ülkelerin metropollerinde büyük ölçüde etkisini gösteren kentsel yoksulluk, yeni uluslararası işbölümüyle ortaya çıkan eşitsizlikler bağlamında küresel ölçekte gerek

¹⁷ Bıçkı, s.121-122.

¹⁸ Davis, Mike, Gecekondu Gezegeni (Çev. Gürol Koca, Metis Yay. İstanbul, 2010) s.39

bölgeler ve kentler gerekse de kentsel mekânlar arasında gittikçe derinleşmektedir. Bu çerçevede küresel kentlerin etrafında (daha da çarpıcı olanı tam ortalarında) ‘Üçüncü Dünyalar’ın oluştuğu belirtilmektedir¹⁹.

Küreselleşme süreciyle birlikte kentsel bölgelerde korunaksız kalan nüfus yeni toplumsal farklılaşma ve eşitsizlik biçimleri oluşturmaktadır. Mekânsal anlamda homojen bir yapıya sahip alanlarda “mekânsal yoğunlaşma”nın yaşandığı ve bunun yoksulluk ve dışlanma olgularını besleyen bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir²⁰. Gerçekten de kentsel alanlar varsılların “steril bir hayat” oluşturma çabalarıyla meydana getirdikleri yüksek güvenli siterler²¹ ile yoksulların derme çatma kurdukları mekânlar, küresel dünyanın mekânsal olarak ayrıştığı ve aşırı uçlarda kutuplaştığının en net gözlemlendiği yerlerdir. Bu durum toplumsal bağların zayıflamasını beraberinde getirmekte ve yoksulların varsıllara karşı bakış açılarını yeniden yapılandırabilmektedir. Özellikle son dönemlerde İngiltere başta olmak üzere birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kentlerinde yaşanan toplumsal çatışmalarda görülen yağmalama olayları bu ayrışmanın dışı vurumu olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan mekânsal anlamda yaşanan yoğunlaşma ve ayrışma beraberinde damgalamayı ve karalamayı getirmektedir. Küresel dünyanın birçok metropolünde (Chicago, Manchester, Londra, Hamburg, Stockholm, Paris vs.) ‘tahkimli sefalet mahalleleri’ dönemin kentsel hastalıklarının ambarı, korkulması ve sakınılması ve küçümsenmesi gereken yerler olarak ün yapmıştır. Simgesel olarak bu bölgelerde yaşayanlar ‘bulaşıcı bir bölgesel yafta’ ile

¹⁹ Ersoy ve Şengül, s. 58-59.

²⁰ Kaygalak, Sevilay, Kentin Mültecileri (Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme), Dipnot Yay. Ankara, 2009) s.67.

²¹ Alver, Köksal Siteril Hayatlar (Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siterler, Hece Yayınları, Ankara, 2010) s.106.

bağlantılandırılmıştır. Bu durum yoksulluktan darbe yiyen kitlelerde daha ağır semptomların oluşmasına sebebiyet verebilmektedir^{22\23}.

Çalışanlara emekliliğe değin iş garantisi sunma, konut edindirme ve birçok sosyal imkânların temin edilmesi dönemi geçmişe ait şeylerdir. Endüstriyel dönemin bu uygulamaları her ne kadar insani kaygılardan ziyade, sistemin işleyişini sağlamaya, verimliliği arttırmaya dönük idiyse de, çalışan kitlelerin yaşam kalitesini yükseltmekteydi. Bu pratikler sosyal devlet uygulamalarıyla birleştiğinde ise, geniş kitleler için oldukça korunaklı alanlar oluşmaktaydı. Ancak sosyal devlet politikaları yerine liberal uygulamaların ikame edilmesi ve sosyal güvenlik alanında yaşanan değişimler büyük oranda kent nüfusunu korunaksız kılmıştır.

Refah devletinin geri çekilmesi ve parçalara ayrılmasını, başta gelişmiş toplumların kent bölgeleri olmak üzere dünya genelindeki metropollerin sürgün mahallelerinde biriken maddi yıkımın ve sosyal çiplaklaşmanın temel nedenleri olarak değerlendiren Wacquant^{24\25} son 30 yılda ABD 'de sosyal sigortalı birey oranında düzenli bir düşüşün olduğunu ve bunu sosyal yardım politikalarının özelleşmesine imkân tanınmasıyla gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede sosyal yardımdan el çektirilen kentsel kitleler işgücüne katılmaya zorlanmakta, vasıfsız olan bu işgücünün ucuz emeğe dönüştürülmesi başta çok uluslu şirketler olmak üzere küresel kurumların ekmeğine yağ sürmektedir.

Son birkaç on yılın sosyal dönüşümleri, sanayileşmiş dünyadaki tüm kentlerde yoksullaşma konusunda ciddi problemlerin tekrarlanmasına yol açmaktadır. Yeni gerilimler özellikle hizmet

²² Wacquant, Loic "Urban Marginality in the Coming Millennium", Urban Studies, 1999, Vol. 36, No. 10) s.1644.

²³ Wacquant, Loic, Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırılmalı Sosyolojisi, (Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üni. Yay. İstanbul, 2010) s.294-295.

²⁴ Wacquant, 2010, s.292.

²⁵ Wacquant, , 1999, s.1643.

sektörünün giderek artan öneminden ve küreselleşme temelli gelişen Post-Fordist ekonomik birikim şeklinin değişen kombine etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçeveye dev fabrikalardaki istikrarlı istihdamın düşüşü, hane halkının artan istikrarsızlığı ve heterojinitesi, ayrıca dayanışmanın akrabalık temelli toplumsal şartlarını ve sağlam bir şekilde yerele gömülü çekirdek ailenin önemli koruyucu rolünü aşındıran demografik düzenlemeler eklenebilir²⁶.

Küresel dönemde Post-Fordizmin dönüşümü ve yeni istihdam rejimi de, kentsel yoksulluk ile ilişkisi bakımından derin bir etki alanına sahiptir. Küreselleşme ile ortaya çıkan sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, esnek üretim ve çalışma ortamı, özelleştirmeler, taşeronlaştırma ve çeşitli post-fordist düzenlemeler çerçevesinde şekillenen neoliberal uygulamalar toplumda ciddi yaralar oluşturmaktadır. Küresel/kapitalist ekonomi kapsamında çalışma/iş hayatına bilgisayar teknolojisinin/mikro elektroniğin girmesi ve çalışma/iş hayatının radikal dönüşümü emeğe ihtiyacı minimuma çekmekte ve niteliksiz emeği tümüyle ihtiyaç olmaktan çıkarmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak dünya çapında işsizlik oranları hızlı şekilde artmaktadır. Emeklerinden başka hiçbir güvenceleri olmayan geniş kitleler, emek piyasasından sürülmekte, tümüyle akut sefaletle mahkûm edilerek kentsel yoksulları, sınıf-altı (underclass) grupları oluşturmaktadır. Yoksul kitlelerin giderek çoğaldığı günümüz kentleri işsizliğin, aşsızlığın, evsizliğin ve dışlanmışlığın mekânları haline gelmektedirler.

İşsizliğin kiteselleştirilmesi yanında mesleğin toplumsal anlamında yaşanan değişimler²⁷, part/full time işlerin ortaya çıkması,

²⁶ Mingione, Enzo, "Urban Poverty in the Advanced Industrial World: Concepts, Analysis and Debates" The New Urban Poverty And The Underclass: A Reader (Edt. Enzo Mingione), Blackwell Publishers, Cambridge-Massachusetts, USA, 1996) s.15.

²⁷ Küreselleşme döneminde yeni kapitalizmin, çalışma dünyasını bütünüyle esneklik, değişkenlik, geçicilik/uçuculuk üzerine kurarak mesleklerin ölümcül bir

esnek çalışmaya göre esnek ücretlerin verilmesi, güvencesiz işlerin çoğalması, geçici işler ve kısa dönemli sözleşmelerle çalışma hayatının istikrarsızlaştırılması kentsel bölgeleri ciddi oranda etkilemektedir. Yeni tür 'kent marjinalliği'²⁸'nin çalışma dünyasında yaşanan nicel ve nitel dönüşümlerde aranması gerektiğini vurgulayan Wacquant^{29\30} otomasyonun, ulus aşırı ucuz işgücünün ve hizmet sektörü temelli işleyen ekonominin düşük vasıflı işi ortadan kaldırması bakımından nicel; ücretli çalışma şartlarının, gelirlerinin ve sosyal güvenlik ağlarının aşınması ve çürümesinin de nitel anlamda bir değişime kaynaklık ettiğini belirtmektedir.

Son 20 yılı aşkın sürede genel anlamda çalışma organizasyonunda ve kent ekonomilerinin sektörel kompozisyonlarındaki değişimler, üretimin küçük birimlerinin çoğalmasını; düşük ücret ve yüksek gelirli işlerin genişlemesini beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede artan ekonomik polarizasyon, emek süreci organizasyonu ve toplumsal yeniden üretim yapıları için informelleşmeyi ortaya çıkarmaktadır³¹. Neo-liberal uygulamaların hayata geçirilmesinin bir yan çıktısı olarak değerlendirilebilen informel ekonomi, özellikle ucuz ve güvencesiz işgücünü, kötü çalışma ortamını dayatmaktadır. Kentsel bölgelerde bu tür ilişkiler, yoksul kitlelerin içinde buldukları durumu koşulsuz benimsemelerine neden olmakta ve mevcut duruma entegre olmaya mecbur kılmaktadır.

deformasyona uğramasına neden olduğu ifade edilebilir. Bu durum mesleğin/çalışmanın toplumsal anlamının yok olmasına ve işin fonksiyonelliğinin aşınmasına yol açmaktadır (detaylı bilgi için bkz. İlhan, 2008).

²⁸ Kent marjinalliği; kentsel bölgelerde ücretli emeğin toplumsal istikrarsızlığı ve hayat güvencesizliği, makroekonomik faaliyetlerden ayrıştırma, mekânsal yoğunlaşma ve yaftalama çerçevesinde uzamsal bir yabancılaşma, hinterlandın kayboluşu ve toplumsal parçalanma ile güvencesizlerin tamamlanmamış doğumu gibi semptomları içinde barındırmaktadır (detaylı bilgi için bkz. Wacquant, 2010).

²⁹ Wacquant, 2010, s.289-290.

³⁰ Wacquant, 1999, s.1642.

³¹ Sassen, Saskie "New York City's Informal Economy" Volume Iv. 1988-89 - Conference On Comparative Ethnicity: The Conference Papers, June, Institute For Social Science Research, Uc Los Angeles, 1988) s.4.

Diğer yandan küreselleşme süreciyle doğrudan yabancı yatırım olarak nitelenen ve daha çok spekülâtif kazanç elde etme hedefi taşıyan, özellikle yapısal bakımdan önemli bir dirence sahip olmayan dalgalanmaların fazla olduğu ekonomiler için risk barındıran kısa dönemli sermaye akışları ciddi krizlerin yaşanabilmesine sebep olmaktadır³². Bu durumun yaşanması en çok kentsel bölgelerdeki nüfusu etkilemektedir. Küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan serbest sermaye piyasası ekonomik krizlerin de eşanlı yaşanmasına ve ülkelerin özellikle orta ve alt sınıf gelir grubuna ait kesimlerin ciddi boyutlarda etkilenmelerine neden olmaktadır. Son birkaç yıl içinde küresel piyasaların içinde bulunduğu ekonomik kriz özellikle ABD'yi ve AB ülke ekonomileri başta olmak üzere dünya genelinde resesyon ile bazı ekonomilerin dibe vurması gibi kötü senaryolarla dalgalı bir seyir izlemekte ve ülke piyasaları birçok insanın işsiz kalmasına ya da daha kötü şartlarda çalışmasına neden olmaktadır. En son Yunanistan'da ekonomik kriz nedeniyle ülke genelinde kentsel yoksulluk açısından ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Yapılan son araştırmalar, Yunanistan'da kentlerde evsizlerin demografik yapısının değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu araştırmalara göre, yeni jenerasyonda evsizler olarak nitelendirilebilecek kitle, daha çok ekonomik nedenlerden bu duruma düşmüş bireylerden oluşmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek ve daha önce iyi yaşam şartlarına sahip işsizlerin çoğaldığı ifade edilmektedir. Bu 'yeni evsizler'in ne uyuşturucu bağımlıları, ne de göçmenlerden oluştuğu belirtilmekte ve insanların daha önceden düzenli bir hayata sahip bireyler olduğu eklenmektedir. Özellikle kriz

³² Zengingönül, Oğul, Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme, (Adres Yay. Ankara, 2004) s.44.

sonrası iki yıllık dönemde işsizliğin %17'ye yükseldiği Yunanistan'da evsizlerin oranında ise %25'lik bir artış olduğu ileri sürülmektedir³³.

Yine ekonomisi zor durumda olan İspanya'da işsizlik rekor düzeye ulaştığı belirtilmektedir. Son verilere göre İspanya'da birinci çeyrekte %24,4 olan işsizlik oranı, ikinci çeyrekte %24,6'ya yükselmiş durumdadır. İspanya ulusal istatistik enstitüsünün açıklamalarına göre bu vahim tablo ülkenin demokratik yönetime döndüğü 1970'lerin ortalarından beri görülen en yüksek işsizlik oranıdır. Ülkedeki işsizlerin sayısının 5.7 milyona yükseldiği ve işsizlik oranının 2015'e kadar %22'nin altına düşmesinin beklenmiyor olması da göz ardı edilmemelidir³⁴.

Gelişmiş ülkelerde yaşanmakta olan bu sürece karşın az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kentlerinde de durum oldukça ciddi boyutlardadır. Kalküta, Sao Paulo, Rio De Jenerio, Bombay(Mumbai), Mexico City gibi kentler önemli ticari faaliyetlerin yaşandığı bölgeler olmanın yanında aynı zamanda yoksulluğun, işsizliğin ve kenara itilmişliğin gözde mekânları haline dönüşmektedir. Örneğin Kalküta Hindistan'ın önemli ticaret merkezleri arasında yer almasına rağmen dünya genelinde kentsel yoksulluğun en uç hallerinin gözlemlenebileceği bir mekân olarak nitelenmektedir. Kalküta'nın kenar mahallelerinde işsiz insanların tenekelerden kurduğu mahalleler dışlanmışlığın, dezavantajlaştırılmışlığın ve alt sınıftanlığın tüm silüetlerini kendi içinde barındırmaktadır. Buna rağmen kentte canlı bir iş hayatı söz konusudur, çünkü Hindistan'ın ikinci büyük borsası burada kurulmuştur. Bu canlı ekonomik hayat, muazzam işgücü arzı ile informel sektörlere yaşam alanı sunması bakımından da kent

³³ Ntvmsnbc, "Yeni Evsizler Orta Direkten" <http://www.ntvmsnbc.com/id/25248430/>
Erişim: 23.11.2011

³⁴ Ntvmsnbc, "İspanya'da işsizlik rekor kırdı" <http://www.ntvmsnbc.com/id/25369697/>
Erişim: 27.07.2012

yoksullarını ciddi risklerle baş başa bırakmaktadır. İformel sektörün özellikle üçüncü dünyaya özgü bir olgu olarak lanse edildiğini belirten Sassen³⁵ ileri endüstrileşmiş ülkelerde de özellikle 1970'li yıllardan itibaren informel sektörün etkinleştiğini ileri sürmektedir. Kısacası küresel ekonominin bir sonucu olarak ortaya çıkan informel sektör (düşük ücretlerle kötü sağlık koşulları ve güvencesiz bir ortamda yapılan mal ve hizmet üretimi) gelişmiş, azgelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülke kentlerinde yoksulluğun yeniden üretilmesinde önemli roller üstlenmektedir.

Bu çerçevede küreselleşme ve kentsel yoksulluk ilişkiseliliği bağlamında ortaya çıkan ve son dönemlerde Batılı bilim adamlarınca üzerinde sıkça durulan 'sosyal güvencesizlik (social precarity)' kavramı, neoliberal uygulamaların özellikle hızla kentleşen bir dünyadaki toplumlar üzerinde bırak/tığı-acağı etkilerin hangi boyutlarda olduğunu öğrenmek bakımından kayda değerdir. Sosyal güvencesizlik kavramını neoliberal politikanın etkilerinin tanımlanmasının bir şekli olarak değerlendiren Horning³⁶'e göre, Polanyi'nin Büyük Dönüşüm (The Great Transformation) adlı eserinde işaret ettiği gibi, kavram bu anlamda devletin sefalet kapitalizminin zorunlu oluşturduğu şeyleri düzenlemek için ideolojik vaatlerinden vazgeçtiğini ifade etmektedir. Devlet vatandaşlarının refahını asgari bir standartta tutma sorumluluğunu olduğu kadarıyla devretmeye çabalamaktadır. Şirketler ise aynı zamanda güvenlik, emeklilik ve diğer hakların uygulama şekillerinde bir gerilemeyi ve çalışanlarını ekonomik riske açık hale getirmeye neden olmaktadır.

Bu çerçevede 'sosyal güvencesizlik' küresel dünyanın kent bölgelerinde yaşayan kitleleri ciddi bir sorunla karşılaştırmakta ve bu

³⁵ Sassen, 1988.

³⁶ Horning, Rob "Precarity and 'Affective Resistance' ", The New Inquiry, 14 February 2012, Erişim: 19.02.2012.
<http://thenewinquiry.com/blogs/marginal-utility/precarity-and-affective-resistance/>

durum yeni bir sınıfın ortaya çıkmasına sebep olduğu ileri sürülmektedir. Guy Standing³⁷ in 'yeni tehlikeli sınıf (The new dangerous class)' olarak ifade ettiği kavram, sosyal olarak neo-liberal uygulamalar vasıtasıyla belirsizliğe itilen ve güvencesiz bırakılan kitlelere göndermede bulunmaktadır. Küreselleşme ile birlikte yaşanan dönüşümlerin toplumsal hayatta bıraktığı bu etkilerin yanında daha uç olarak nitelendirilebilecek toplumsal şiddet ve çatışma durumları kentsel bölgeleri daha da patolojik mekânlar haline dönüştürebilmektedir.

Yaşanan değişim ve dönüşümler çerçevesinde yönetsel açıdan aşınan ulus-devlet ve esnek bir yapıda işleyen kurumsal yapılar suçun ve şiddetin yaygınlaşmasına neden olabilmektedir. Uzun süredir Latin Amerika ve Karayipler' de çoğu devletin kurumsal zayıflığı sadece yerli organize suça eğilimi arttırmadı aynı zamanda ulus aşırı kriminal girişimleri de ilgi çekici hedefler haline getirdi. Son 20 yılı aşkın sürede küreselleşme dinamiklerinin de etkisiyle özellikle kentsel bölgelerde milyonlarca yoksul ve işsiz insandan yüzlercesi, suçun her türlüünü üretebilen ve çoğaltabilen kaynayan geniş bir kazana karşılık gelir³⁸. Dünya sisteminde küresel ekonomiye eklemlenmeye çalışan kentlerin favela, slum, getto ve banliyö³⁹ alanlarında yaşanan yoksulluğa bağlı olarak gelişen uyuşturucu, silah kullanımı ve satıcılığı organize suç örgütlerinin çoğalmasına yol açmakta bu durum toplumsal şiddetin artmasına ve genişlemesine olanak sağlamakta ve hatta bu gibi sosyo-

³⁷ Standing, Guy The Precariat: The New Dangerous Class, Bloomsbury Publishing, London, 2011.

³⁸ Bagley, Bruce "Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime", Vol. 6, No. 1, 2004 February) s.32-34.

³⁹ Bu tür terimler kentleri oluşturan alanların katmanlaşması sonucunda en altta yer alan ve damgalanmış mekânları isimlendirmek için kullanılan, dünyanın çeşitli yerlerindeki toplumların sosyal bir gerçekliği olarak değerlendirilebilir. Brezilya'da Favela'lar (teneke mahalleler), Meksika'da Vecindades, Hindistan'da Slum'lar (çöküntü alanları ya da gecekondu), ABD'de Getto, Fransa'da Banliyö'ler, İsveç'te Problemområde (sorunlu bölgeler), İtalya'da Quarteri degradati/periferici (yoksul mahalleler) hep bu gerçekliğin birer yansımalarıdır.

ekonomik sorunların küreselleşmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan Perlman⁴⁰ küreselleşmenin kesinlikle favela gibi kent bölgelerinin bu tarz yıkıcı bir değişime katkı sağladığını ifade etmektedir. Yine kentlerde informel ekonomi çerçevesinde gelişen illegal sektörler uyuşturucu trafiği, fuhuş ve diğer yasadışı hizmetler, gasp ve alışılmış sokak suçları her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır⁴¹ .

Küreselleşme ile birlikte kentsel bölgelerin sosyal güvencesiz, kronik yoksul ve patolojik semptomların gözlemlendiği mekânlar haline dönüşmesi ve bu alanların küresel çapta yaygınlaşması kentsel yoksulluk konusunu daha da önemli hale getirmektedir. Çözüm noktasında küresel ve yerel bazda gerekli önlemlerin alınması açısından başta devlet yönetimleri olmak üzere tüm yetkililerin yeni politikalar geliştirmeleri büyük önem arz etmektedir.

Sonuç

İnsanoğlunun dünya üzerindeki serüvenine bakıldığında birkaç önemli ve köklü değişim ve dönüşümün yaşandığı görülmektedir. Daha öncekilere nazaran son birkaç on yılda yaşanan değişim ve dönüşüm yayılış hızı ve etkiselliği bakımından benzeri görülmedik bir sürece karşılık gelmektedir. Yine değişim ve dönüşümlerin hala yaşanmakta olması ve ne gibi sonuçlar doğuracağı üzerindeki belirsizlik dikkatlerin bu alanda yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme olarak adlandırılan bu süreçte yaşanan dönüşümlerin dünya genelinde bir refah artışına yol açacağı gerçeği kesinlikle göz ardı edilemez. Ancak yaşanan süreç zenginleşmeyi beraberinde getirmekle birlikte yoksulluğun, eşitsizliğin ve güvencesizliğin artmasına ve yaygınlaşmasına da yol açmaktadır. Yaşanan süreçte kentler küreselleşmenin mekânsal lokomotifleri olma yolunda önemli roller

⁴⁰ Perlman, Janice E. "Globalization And Urban Poor", Unu World Institute For Development Economics Research (Unu-Wider), 2007 Research Paper No. 2007/76) s.20.

⁴¹ Flanagan, William G., Urban Sociology; Images and Structure, (Fifth Edition, Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom, 2010) s. 322.

üstlenmektedir. Kentler bir yandan fırsatları değerlendirme noktasında yatırımları çekebilme uğruna tüm fırsatlarını seferber ederken diğer yandan yoksul, işsiz ve güvencesiz kitlelerin yoğun mekânları haline dönüşmektedir.

Küreselleşme ve kentsel yoksulluk ile ilişkisi bağlamında yaşanan süreçte farklı boyutlarda etki alanına sahip faktörler dikkat çekmektedir. Bu çerçevede küreselleşme dünya genelinde varıl-yoksul arasındaki farkın açılması noktasında varılın daha zenginleştiği, yoksulun ise daha da fakirleştiği bir durum ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir tablonun oluşumunda ve gelişiminde gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve artan eşitsizlikler büyük bir etkiye sahiptir. IMF, Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kurumların ulus devletleri pasifleştiren yapısı ve çok uluslu şirketlerin kural tanımayan kapitalist mantığının yaygınlaşması gerek bölgesel gerekse de küresel boyutta istikrarsızlığa neden olmakta ve dünya genelinde sürekli bir belirsizlik ve risk oluşumuna kaynaklık etmektedir. Ekonomik hayatta küresel kurumların ve çok uluslu şirketlerin fütursuzca uygulamaları makro düzeyde başta kentsel bölgeler olmak üzere büyük nüfus kitleleri üzerinde derin yaralar bırakabilmektedir.

Kentsel bölgelerin sosyo-ekonomik ve politik konumlanışı açısından özellikle 1980'li yıllar büyük bir değişimin habercisi olan dönemlerdir. Ekonomik ve politik alanlarda yeniden yapılandırma adı altında uygulamaya konulan faaliyetler sosyo-kültürel hayatta bırakacağı etkileri açısından yeni durumlara işaret etmektedir. Ancak Mingione'nin de üzerinde durduğu gibi eğer yoksulluk konusunda küresel perspektiften hareket eden bir çözümleme yapmak istiyorsak siyasi anlamda ulus devlet anlayışındaki refah devleti uygulamalarının terk edilmesi ile ekonomik hayatta yaşanan post fordist dönüşüm ve çalışma/iş rejimindeki değişimi derinlemesine analiz etmek gerekmektedir.

Kapitalizmin ekonomik hayatta Fordist anlayışta yaşanan krizle birlikte politik alanda sosyal devlet uygulamalarının ciddi eleştirilere maruz kalması ve mevcut durumdan kurtulmak amacıyla ekonomik alanda Post-Fordist (esnek üretim) birikim anlayışı, siyasal alanda ise neo-liberal devlet politikalarıyla uygulamaya konulan yeniden yapılandırmalar sosyo-ekonomik, politik yaşamı önemli derecede etkilemektedir. Bu bakımdan sosyo-ekonomik ve politik yaşam için kutsal mekânlar haline dönüşen kentsel alanların yaşanan dönüşümlerden etkilenmesi refah devletinin geri çekilmesiyle yakından alakalıdır. Çünkü ulus devlet, üzerinde uygulanan serbestleşme hareketleriyle yerine getirilen görevler bakımından bir aşınmayı ve küresel kapitalin emrinde işleyen bir araç haline dönüşmeyi birlikte yaşamaktadır. Ulus Devletlerin başta kentsel bölgeler olmak üzere yoksul kesimlere sosyal devlet olmanın gereği olarak sunduğu çeşitli yardım uygulamalarının bazılarının engellenmesi bazılarının da sınırlandırılması yoksul kitlelerin sosyo-ekonomik açıdan tutunabilecekleri dalların bir bir budanması anlamına gelmektedir. Refah devleti uygulamalarındaki aşınmaların en çok kent yoksullarını etkilemesi dikkat çekicidir. Çünkü taşı toprağı altın düşüncesi temelinde kentsel bölgelere farklı sebeplerle göç eden kesimler sosyo-ekonomik, politik vb. ilişkiler açısından korunaksız bir ortamla karşılaşabilmektedir. Refah devletinin geri çekilmesi, kentsel bölgelerdeki yoksul kesimler için oluşturulan korunaklı alanların yok olması ve daha da önemlisi orta sınıfı da içine alan geniş bir kesimin sosyo-ekonomik ve politik anlamda güvensizleştirilmesi, yaşanan ya da yaşanacak krizlerin faturasını geniş toplumsal kitlelere mal etmektedir.

Ulus devletler yabancı yatırımları ülkelerine ve özellikle kentsel bölgelere çekebilmek için gerekli alt yapı, üst yapı ihtiyaçlarını kendileri karşılayarak siyasal anlamda da yoksullar aleyhine işleyen bir süreç oluşturmaktadırlar. Yine yabancı yatırımlarını çekebilmek için devletin

gerekli alt yapı yatırımlarını belirli alanlara yoğunlaştırması, yoksul bölgelere gitmesi gereken hizmetlerin azalmasına ve kent sakinlerinin akut sefalete terk edilmesine neden olmaktadır. Bununla beraber mekânsal kutuplaşma ortaya çıkabilmekte; sosyo-kültürel, ekonomik açıdan farklı damgalanma süreçleri yaşanabilmektedir. Bu durum içten içe kaynayan kitlelerin yoğunlaşmasına ve toplumsal çatışma olasılığının artmasına yol açmaktadır.

Ekonomik hayatta ise serbest piyasa merkezli işleyen bir yapının oluşturulması köklü değişimlere kaynaklık etmektedir. Post-Fordist dönüşüm ve iş rejimindeki farklılaşma sosyo-kültürel yaşam için ciddi etkilerde bulunmaktadır. Bilgiye dayalı esnek çalışma ve meslek anlayışı ekonomik hayatta uçurumların oluşmasına ve kalifiye olmayan kitlelerin yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Çalışmaktan başka hiçbir güvencesi kalmayan kent sakinlerinin büyük bir kısmı kötü şartlarda, güvencesiz, düşük ücretli, geçici işlerde çalışmakta ve bu durum onları yoksulluğa hapsetmektedir. Kentsel bölgeler yaşanan yoksulluk, yolsuzluk, eşitsizlik, dışlanma ve yaftalamalarla küresel dünyanın yeni açık hava hapishanelerine dönüşmektedir. Yaşanmakta olan ekonomik krizler ise çalışma/iş hayatındaki gerilimleri artırmakta ve toplumsal hayata yansımaları ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Bu açılardan küreselleşme ve kentsel yoksulluk konusunun ilerleyen dönemlerde gerek ekonomi-politik gerekse ve daha da önemli olanı sosyo-kültürel, psikolojik ve kriminal açılardan üzerinde önemle durulması gerekli alanlar olarak toplumsal sorunların çözümü noktasında ilgi odağı haline geleceği açıktır.

Kaynaklar

Alver, Köksal Siteril Hayatlar (Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler), Hece Yayınları, Ankara, 2010.

Anderson, S. ve Cavanagh, J. “En Tepedeki 200: Şirketlerin Küresel İktidarının Yükselişi”, Küresel Başkaldırı (Yirmi Birinci Yüzyıl

Tiranlarına Karşı Mücadele), Neva Welton-Linda Wolf (Çev. Aydın Ekim Savran) Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2004 s.146-151.

Aytaç, Ömer ve Akdemir, İlhan O. “Türkiye’de Yeni Kentli Yoksulluk Sorunu”, Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2.cilt, İstanbul, 2003 s.50-77.

Bagley, Bruce “Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime”, Vol. 6, No. 1, 2004 February, p. 32–53.

Başkaya, Fikret. Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu, Maki Basın Yayın, Ankara, 2009.

Bıçkı, Doğan “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz”, “İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2005, Cilt:7 Sayı:1, s. 105-138.

Chomsky, Noam “Küreselleşme: İnsani Değerlere Karşı Benzeri Görülmemiş Saldırı”, Küresel Başkaldırı Yirmi Birinci Yüzyıl Tiranlarına Karşı Mücadele, Neva Welton - Linda Wolf (Çev. Aydın Ekim Savran) Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.30-33.

Chussudovsky, Michel, The Globalization of Poverty and The New World Order, Second Edition, Global Research, Canada, 2003.

Ersoy, M. Şengül, T., Kente Göç ve Diyarbakır, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD Yay. No: 6, Ankara, 2002.

Davis, Mike, Gecekondu Gezegeni (Çev. Gürol Koca), Metis Yay. İstanbul 2010.

Flanagan, William G. Urban Sociology; Images and Structure, Fifth Edition, Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom, 2010.

Giddens, Anthony Sosyoloji, (Yay. Haz. Cemal Güzel), Kırmızı Yay. İstanbul, 2008.

Giddens, Anthony Sosyoloji, (Yay. Haz. Hüseyin Özel Ve Cemal Güzel) Ayraç Yay. Ankara, 2000.

Görün, M ve Elagöz, İ. “Kentsel Yoksulluk: Sivil Toplum Ve Yerel Yönetim İşbirliği”, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı: Küresel Yoksulluk, 18 Mart Üni. Biga İ.İ.B.F. Yayınları, Çanakkale, 2007.

Horning, Rob “Precarity and ‘Affective Resistance’ ”, The New Inquiry, 14 February 2012, Erişim:19.02.2012.

<http://thenewinquiry.com/blogs/marginal-utility/precarity-and-affective-resistance/>

İlhan, Süleyman “Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine”, Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, 2008 Sayı: 21, s. 313-328.

Kaygalak, Sevilay, Kentin Mültecileri (Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme), Dipnot Yay. Ankara, 2009.

Mingione, Enzo “Urban Poverty in the Advanced Industrial World: Concepts, Analysis and Debates” The New Urban Poverty And The Underclass: A Reader (Edt. Enzo Mingione), Blackwell Publishers, Cambridge-Massachusetts, USA, 1996, p.3-40.

Mingione, Enzo “The New Urban Poverty And The Underclass: Introduction” International Journal of Urban and Regional Research, 17 (3), 1993 Sep. p.324-326.

Ntvmsnbc, “Yeni Evsizler Orta Direkten” Erişim: 23.11.2011 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25248430/>.

Ntvmsnbc, “İspanya'da işsizlik rekor kırdı” Erişim: 27.07.2012 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25369697/>.

Perlman, Janice E. “Globalization And Urban Poor”, Unu World Institute For Development Economics Research (Unu-Wıder), 2007 Research Paper No. 2007/76,

Pogge, Thomas, Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları, Çev: Güneş Kömürcüler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Sassen, Saskie, “New York City's Informal Economy” Volume Iv. 1988-89 - Conference On Comparative Ethnicity: The Conference Papers, June, Institute For Social Science Research, Uc Los Angeles, 1988, p:1-18.

Standing, Guy, The Precariat: The New Dangerous Class, Bloomsbury Publishing, London, 2011.

United Nations “World Urbanization Prospects: The 2007 Revision” United Nations Department Of Economic And Social Affairs/Population Division 7, New York, 2008.

Wacquant, Loic, Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırılmalı Sosyolojisi, Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üni. Yay. İstanbul, 2010.

Wacquant, Loic “Urban Marginality in the Coming Millennium”, Urban Studies, 1999, Vol. 36, No. 10, p.1639-1647.

Zengingönül, Oğul, Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme, Adres Yay. Ankara, 2004.

Künye:

Yılmaz, Mevlüt, “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV*, (2012):257-287.